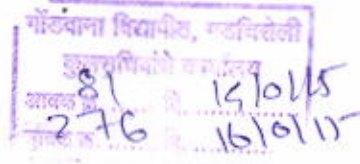

महाराष्ट्र शासन

क्र.संकीर्ण१११४/प्र.क्र.३९३/विशि-३
उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक - १४ नोव्हेंबर, २०१४.

प्रति,
कुलसचिव,
सर्व अकृषी विद्यापीठे.

विषय - अन्न सुरक्षा व मानदे अधिनियम २००६, नियम व नियमन २०११.
गुटखा, पान मसाला व अधिसुचनेतील अन्न पदार्थांचे उत्पादन, साठवणूक,
वितरण आणि विक्रीवरील प्रतिबंधी आदेशाची अधिसूचना दि. १५.७.२०१४
बाबत.

महोदय,

उपरोक्त विषयाच्या संदर्भात समन्वय कार्यासनाच्या दि.११.११.२०१४ च्या पत्राची व त्यासोबतच्या अन्न सुरक्षा आयुक्त, अन्न व औषध प्रशासन, वांद्रे (पूर्व), मुंबई यांच्या दि.२१.७.२०१४ यांच्या सहपत्राची प्रत सोबत जोडून पाठवित आहे.

२. सदर पत्राच्या अनुषंगाने आपल्या विद्यापीठामार्फत आवश्यक ती कार्यवाही करण्यात यावी. तसेच आपल्या विद्यापीठाशी संलग्नित महाविद्यालयांना सदर प्रकरणी आवश्यक ती कार्यवाही करण्याच्या सूचना देण्यात याव्यात ही विनंती.

अन्न सुरक्षा
12/11/15
प्रत.

आपली विश्वासू,
20/11/15
(स्नेहा न. जोशी)
कक्ष अधिकारी

संचालक, उच्च शिक्षण, पुणे यांना आवश्यक त्या कार्यवाहीस्तव अग्रेषित.

17/11

http://gen.let/pg.321
16/10/15
17/10/14

महाराष्ट्र शासन

क्र. संकीर्ण-११११/स.क्र.८६०/१४/समन्वय
उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक :- ११ नोव्हेंबर, २०१४

प्रति,

- १) संचालक, उच्च शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- २) संचालक, तंत्र शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- ३) संचालक, व्यवसाय शिक्षण, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- ४) संचालक, प्रशिक्षण, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- ५) संचालक, कला शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- ६) संचालक, ग्रंथालय महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

विषय :- अन्न सुरक्षा व मानदे अधिनियम २००६, नियम वनियमन २०११.
गुटखा, पानमसाला व अधिसूचनेतील अन्न पदार्थांचे उत्पादन साठवणूक,
वितरण आणि विक्रीवरील प्रतिबंदी आदेशाची अधिसूचना दि.१५.७.२०१४.

महोदय,

उपरोक्त विषयावरील अन्न सुरक्षा आयुक्त, अन्न व औषध प्रशासन, वांद्रे (पूर्व), मुंबई यांचे पत्र क्र.असुका/गुटखा/१०६३-१४७ दि.२१.७.२०१४ ची प्रत सहपत्रांसह माहिती व पुढील योग्य त्या कार्यवाहीसाठी सोबत पाठविण्यात येत आहे.

आपली विश्वासू,

का.रा.पिळणकर
३३-११-१४

(का.रा.पिळणकर)

कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन.

प्रत. माहिती व आवश्यक त्या कार्यवाहीसाठी अग्रेषित :-

सर्व सह सचिव /उप सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

25 JUL 2014

राज्य व संघ शिक्षण विभाग

जयशंकर समन्वय

दिनांक 29/07/2014

क्रमांक १६३/१०६३

१६/६/१४

क्रमांक : असुका/मुंबई/१०६३-११७

अन्न सुरक्षा आयुक्त,

अन्न व औषध प्रशासन, महाराष्ट्र राज्य,

सर्व्हे क्र. ३४१, वांद्रे - कुर्ला संकुल,

वांद्रे (पूर्व), मुंबई - ४०० ०५१.

दिनांक : २९ जुलै, २०१४.

प्रति,

मा. प्रधान सचिव,

शालेय शिक्षण विभाग,

मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.

विषय :- अन्न सुरक्षा व मानदे अधिनियम २००६, नियम व नियमन २०११.

गुटखा, पानमसाला व अधिसूचनेतील अन्न पदार्थांचे उत्पादन,

साठवणूक, वितरण आणि विक्रीवरील प्रतिबंधी आदेशाची

अधिसूचना दिनांक १५/०७/२०१४.

महोदय,

आपणास कळविण्यात येते की, महाराष्ट्र शासनाने दिनांक २० जुलै, २०१४ पासून गुटखा, पानमसाला, स्वादिष्ट/सुगंधीत तंबाखू, स्वादिष्ट/सुगंधीत सुपारी, खर्रा वा हे पदार्थ अन्य कोणत्याही नावाने संबोधिले जात असतील असे सर्व अन्न पदार्थांचे मानवी जीवनावर अत्यंत घातक परिणाम होत असून असे परिणाम टाळण्याकरिता उत्पादन, साठवणूक, वितरण आणि विक्रीवर १ वर्षासाठी प्रतिबंध घातला आहे. याबाबत अन्न सुरक्षा व मानदे अधिनियम २००६ मधील कलम ३० (२)(अ) अन्वये प्रतिबंधी आदेशाची प्रत सोबत देण्यात येत आहे.

अन्न सुरक्षा व मानदे अधिनियम २००६ च्या कलम २६ (२)(iv) अन्वये महाराष्ट्र राज्यात कोणत्याही व्यक्तीस उक्त अन्न पदार्थांचे उत्पादन, साठा, वितरण आणि विक्री करण्यास कायद्याने बंदी केलेली आहे. त्यानुसार कलम ५९ (iii) अन्वये जास्तीत जास्त ०६ वर्षे तुरुंगवास व पाच लाख रुपये पर्यंत द्रव्यदंडाची शिक्षा नमूद केलेली आहे. तसेच (iv) कलम ५५ अन्वये उक्त कायद्याच्या कोणत्याही कलमांच्या भंगासाठी रु. ०२ लाखापर्यंत द्रव्यदंड एवढी शिक्षा नमूद आहे.

उपरोक्त प्रतिबंधीत अन्न पदार्थ मानवी आरोग्यास अपायकारक आहेत. अशा अन्न पदार्थांचे उत्पादन, साठा, वितरण आणि विक्री करणा-या व्यक्ती विरुद्ध कारवाई घेण्याचे अधिकार या प्रशासनातील सर्व सहायक आयुक्त (अन्न) तथा पदावधित अधिकारी, अन्न सुरक्षा अधिकारी यांना आहेत. तसेच भारतीय दंड संहितेनुसार दोन्ही व्यक्तीविरुद्ध कारवाई घेण्याचे अधिकार पोलिसांना सुध्दा प्राप्त आहेत. त्यानुसार कार्यवाही घेणेबाबत या प्रशासनातील सर्व सह आयुक्त (अन्न), सहायक आयुक्त (अन्न) पदावधित अधिका-यांना तसेच पोलिस महासंचालक यांना सुध्दा कळविण्यात आले आहेत.

.. २/-

याबाबत या प्रशासनाने काटेकोरपणे अंमलबजावणी करावयाची असे ठरवले आहे व सदर बंदीवरील पकड ढिली पडू नये म्हणून आपले सहकार्य सुध्दा आवश्यक आहे. तरी याबाबतीत आपल्या अखत्यारितील सर्व शैक्षणिक संस्थेच्या प्रमुखांना अवगत करावे.

तसेच शाळेच्या आजूबाजूस गुटखा अन्न पदार्थाची विक्री होत असल्यास मुख्याध्यापकांना सिगरेट व अन्य तंबाखू उत्पादने अधिनियमांतर्गत (COTPA Act 2003) प्राप्त अधिकारानुसार दोषीविरुद्ध कारवाई घेणेबाबत त्यांना सूचित करण्यात यावे व प्रशासनास सहकार्य करावे, ही विनंती.

तसेच याबाबतीत विद्यार्थ्यांना बंदी बाबत दक्ष राहून त्यांचेकडे गुटखा आढळून आल्यास विक्री स्थळांची माहिती प्राप्त करून संबंधित प्रशासनास कळवावे व गुटखा बंदी बाबत जनजागृती करणेबाबत त्यांना आवाहन करावे.

आपला,

सहपत्रे - गुटखाबंदीबाबत अधिसूचना दि.१५/०७/२०१४

(महेश इंगडे) मा.प्र.सं.

अन्न सुरक्षा आयुक्त,

अन्न व औषध प्रशासन, म.राज्य.

प्रत १) मा. सचिव, वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२
यांना माहितीस्तव सादर.

✓ २) मा. सचिव, उच्च व तांत्रिक शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांना माहितीस्तव सादर.

(च) विविध वैज्ञानिक अहवालांच्या व मतांच्या सर्वसाधारण तपासणी अंती असे निदर्शनास आले की, गुटखा, पानमसाला, सुगंधित तंबाखू, सुगंधित/स्वासिक सुपारी, खरा तसेच एकतर तंबाखू किंवा सुपारीमिश्रीत कोणत्याही नावाने संबोधली जाणारी तत्सम उत्पादने ही ग्राहकांच्या आरोग्यास अत्यंत अपायकारक आहेत आणि त्यांच्या प्रतिकूल परिणामामुळे भावी पिढ्यांच्या जनुकीय रचनेमध्येदेखील फेरबदल होऊ शकतात ;

(छ) ज्या अन्न पदार्थांमध्ये तंबाखू आणि/किंवा सुपारी हे मुख्य घटकद्रव्य आहे, मग त्यांमध्ये उक्त अपमिश्रके असोत वा नसोत, आणि मग ते गुटखा, पान मसाला, स्वासिक/सुगंधित सुपारी, स्वासिक/सुगंधित तंबाखू, खरा अथवा अन्य कोणत्याही नावाने ओळखले जात असोत वा नसोत असे अन्न पदार्थ मानवी आरोग्यावर अत्यंत अपायकारक परिणाम करतात आणि परिणामी त्यांचा समाजाच्या स्वास्थ्यावर देखील परिणाम होतो, हे व्यापक वैज्ञानिक पुराव्यावरून आढळून आले आहे ;

(ज) अन्न सुरक्षा व मानके अधिनियम, २००६ च्या कलम ३० (२)(अ) अन्वये कोटलेली अधिसूचना क्रमांक एफएसएसए/अधिसूचना/७७७-२०१३/७, दिनांक १८ जुलै २०१३ याद्वारे, अन्न सुरक्षा आयुक्त, महाराष्ट्र यांनी, जी एकतर स्वादिष्ट, सुगंधित किंवा कोणत्याही उक्त अपमिश्रकांसोबत मिसळवली जाते आणि अन्य नावाने चालणारी किंवा गुटखा, पान मसाला, स्वादिष्ट/सुगंधित तंबाखू, स्वादिष्ट/सुगंधित सुपारी, खरा या स्वरूपात किंवा अन्य कोणत्याही नावाने संबोधली जाणारी किंवा कसे, ग्राहकांने मिश्रण करण्यास सहजरित्या सुलभ होईल अशा रीतीने विकलेली किंवा वितरित केलेली एक उत्पादन म्हणून किंवा निराळे उत्पादन म्हणून आवेष्टित केलेली किंवा खुले असलेले आणि/किंवा विकलेली किंवा कसे अशी तंबाखू आणि सुपारी यांची निर्मिती, साठवण, वितरण किंवा विक्री यास लोकांच्या आरोग्याच्या हितासाठी २० जुलै २०१३ पासून एक वर्षांच्या कालावधीसाठी प्रतिबंध घातला होता ;

(झ) अलीकडील वैज्ञानिक संशोधनावरूनदेखील या अन्न पदार्थांचे अपायकारक परिणाम समोर आलेले आहेत ;

(ट) कच्च्या प्रक्रिया न केलेल्या तंबाखूची व सुपारीची चव आणि घडण आकर्षक नसल्याने, तंबाखू आणि/किंवा सुपारीमध्ये विरीतः उक्त स्वादिष्ट किंवा सुगंधी अपमिश्रकांपैकी कोणतेही एक किंवा अनेक अपमिश्रके मिश्रित केल्यामुळे तिच्या आकर्षकतेत निश्चितच वाढ होते. अशा प्रकारे कच्च्या व प्रक्रिया न केलेल्या तंबाखू आणि/किंवा सुपारी यांमध्ये स्वादिष्ट, सुगंधी किंवा उक्त अपमिश्रकांपैकी एक किंवा अनेक अपमिश्रके घातल्याखेरीज अशा प्रक्रिया न केलेल्या तंबाखूचे किंवा सुपारीचे सेवन निश्चितच अत्यल्प प्रमाणात होते. उक्त अपमिश्रकांपैकी एक किंवा अनेक स्वादिष्ट, सुगंधी अपमिश्रके घातल्यामुळे किंवा मिश्रित केल्यामुळे किंवा त्यांच्या प्रत्यक्ष घडणीमध्ये सुधारणा केल्यामुळे किंवा सुपारीबरोबर तंबाखूचे मिश्रण केल्यामुळे या अन्न पदार्थात बदल घडून येतात आणि यामुळे हे पदार्थ, मोठ्या प्रमाणावर मुलांना तसेच जनतेला मोठ्या प्रमाणात आकर्षित करीत आहेत. या पदार्थांचा वापर मोठ्या प्रमाणात वाढत असून त्यांचे व्यसन लागत असल्यामुळे त्यांचा खाणाऱ्यांच्या आरोग्यावर विपरीत परिणाम होत आहे आणि तसेच भावी पिढ्यांच्या जनुकीय रचनेवरदेखील प्रतिकूल परिणाम होत आहे. उक्त अपमिश्रकांपैकी काही अपमिश्रके ही आरोग्यास अत्यंत घातक असल्यामुळे, त्यांच्यावर अन्न सुरक्षा व मानके (संदूषक, विष व अवशेष) विनियम, २०११, अन्न सुरक्षा व मानके (अन्न पदार्थांचा दर्जा व अन्न मिश्रक पदार्थ) विनियम, २०११ आणि अन्न सुरक्षा व मानके (विक्रीवर प्रतिबंध व निर्बंध) विनियम, २०११ या अन्वये प्रतिबंध घालण्यात आले आहे ;

(ठ) गुटखा व पानमसाला यांच्या रूपात अनेकदा आढळून येलेल्या तंबाखू, सुपारी आणि उक्त अपमिश्रकांपैकी अनेक अपमिश्रके यांच्या घातक परिणामामुळे भोक्युट हायपर मॅग्नेसिया, हृदय विकार, ओरल सब म्युकस फायब्रोसिस, मुखाचा कर्करोग, ल्युकोप्ल्याकीया, अन्ननिर्लक्षेचा कर्करोग, पोटाचा कर्करोग, मेटाबोलिक असबॅरमॅसिटी, उच्च रक्तचाप, आरोग्य, जठर, आतडे व हवसन या संबंधीचे अज्ञान होत आहेत. आणि ज्या अर्थी, पुढील शासकीय अहवाल, लेख व मते प्राप्त अशा अन्न पदार्थांचे अत्यंत घातक परिणाम दिसून येतात:-

१. टाटा स्मॉल्टी रुग्णालय येथे केलेले संशोधन - ओरल सबम्युकस फायब्रोसिस होण्यास सर्वांत घडत्या कारक घटकपैकी सुपारीचा वापर ही एक कारक घटक मानला जातो. (परिक्षणात्मक लेख - जे. ओरल पॅथोल मेड १९९५)
२. टाटा मूलभूत संशोधन संस्था येथे केलेले संशोधन - सेवनाचा आणि मुखाचा कर्करोग व कर्करोगपूर्व तत्सम या दोन्हीचा कार्यकारण संबंध मान्य करण्यात आला आहे. (शासकीय अहवाल - तंबाखूच्या सवयी, ऑक्सफर्ड युनिव्हर्सिटी प्रेस, मुंबई १९९३).
३. डॉ. जेम्स ई. हॅमनर व इतर यांनी केलेल्या अभ्यासात असे आढळून आले आहे की, कर्करोगपूर्व तत्समपधून पुढे कर्करोग होतो. (ऑक्सफर्ड युनिव्हर्सिटी प्रेस, मुंबई १९९३)
४. शासकीय दंत महाविद्यालय (नागपूर, २०१३) यांचे अहवाल - गुटखा व पानमसाला यांच्या वापरामुळे ओरल सबम्युकस फायब्रोसिस होतो. २०१३ मध्ये मिळालेल्या निदेशातील अधिलेखाप्रमाणे, १८०-२४० रुग्ण हे ओरल सबम्युकस फायब्रोसिस झाल्यामुळे रुग्णालयात दाखल झाले होते.
५. शासकीय दंत महाविद्यालय, मुंबई यांच्याकडून प्राप्त झालेल्या माहितीवरून असे दिसून आले आहे की, गुटखा घडल्यामुळे ओरल सबम्युकस फायब्रोसिस होतो आणि अशा रुग्णांच्या संख्येत लक्षणीय वाढ होत आहे (वर्ष २०१२).

६. ग्लोबल ॲडव्हॉरट टोव्हेको सर्व्हे ऑफ इंडिया यांनी २००९-२०१० मध्ये केलेल्या सर्वेक्षणात असे दिसून आले की, ३५ टक्के पांढे व्यक्ती ह्या कोणत्याही एका प्रकारच्या तंबाखूचा खाण्यासाठी वापर करतात. त्यापैकी २१ टक्के लोक धुम्रबिरहित तंबाखू खात असल्याचे सादकून आले आहे.
७. सलमान बाम्बे फाऊंडेशन या अशासकीय संघटनेने २०१३ मध्ये केलेल्या सर्वेक्षणातील अहवालान्वरून हे दिसून आले आहे की, गूटखा, गन्धसाला इत्यादींवर बंदी घातल्यामुळे शाळेत जाणाऱ्या मुलांना त्यांचा फायदा झाला असून त्यामुळे शाळेच्या परिसरात खस्त गूटखा व पानमसाला विकत नाही (वर्ष २०१३).
८. रिप्रीडकटीव्ह टॉक्सिकोलॉजी (३६ (२०१३) १२-१७) मध्ये प्रसिद्ध झालेल्या लेखात मुसते तंबाखू व सुपारी, एकत्रित किंवा वेगवेगळी किंवा इतर घटकांसमवेत संचन केल्याने प्रजननावर विषारी परिणाम होताना सादकून आले आहे.
९. सत्यदेव अखर, सामुदायिक चिकित्सा व व्यवहार विज्ञान विभाग, कुवत विद्यापीठ, कुवत (टिपलेटर, २०१२) आणि आनंदाइन प्रसिद्ध झालेल्या लेखाच्या, पुनर्विलोकनानुसार, सुपारी चढवल्यामुळे आशिया खंडातील लोकाना सुशाच्या सुशाच्या किंवा इतर गोष्टींचे प्रमाण मोठे आहे.
१०. डॉ. राजेंद्र एम्. शरण यांच्या प्लॉस वॉन (ऑगस्ट, २०१३) खंड ७, क. २, पृ. १७३२ मध्ये प्रसिद्ध झालेल्या लेखात सुपारीतील प्राथमिक घटक मुख्यतः क्लकलॉईड अॅरोकोलीन हे कॅन्सरोजन विरहित, मुळाच्या किंवा गोरू करणीभूत असून ते सर्वप्रकारण अंतर्गुप्ततः म्युटायनिक सावटोटोक्सीक आणि जिनाटोक्सीनकारक आहेत.
११. आर्यभट्टासी मोलॅफाफ (खंड ८५) नुसार सुपारी हे आरल सबव्हेक्स फायब्रीसिस ऑरिअन्सफ (OSMF) मानवामध्ये क्वेनगण्यु व क्षण-यात कारणाभूत आहेत.
१२. राष्ट्रीय आरोग्य संकुटन कल्याण संस्थेच्या अहवालात अभ्यास पुनर्विलोकनानुसार भारतात सुपारी एक तंबाखूशिपेक्षा अधिक प्रॉड हे वीजवृत्त म्हणण्या जा कोणत्या प्रकार घेतले आणि १६ कोटीपेक्षा अधिक लोक हे धुम्रबिरहित तंबाखूचा वापर करतात. तामिळनाडू व इतर (सुटनेनेसिस खंड १९, क. ४, पी.पी. २५१-२६२, २०१३) मध्ये अहवालानुसार आरल सबव्हेक्स फायब्रीसिस (OSMF), तोंडाचा कॅन्सरोज होतो हे सिद्ध प्रामे असून त्याच्या अतिसेवनामुळे मृत्यूदरत लक्षणीय वाढ होते.
१३. गुप्ता एम्. (२००३) यांनी भारतात अनेक रोगनिव्वरण यावर केलेल्या अभ्यासात ऑरिअन्सफ होण्याचे चांटे धोक सुपारी संचन कारणांचे प्रमाण जास्त असून ७०% प्रकरणात ३५ पेक्षा कमी वय असणारे आहेत असे दर्शविले आहे.
१४. नवेंकार सुपारी संचनाने प्रसिद्ध झाले.
१५. विभागाच्या वर्ष २०१०-११ अनेकाने केलेल्या अभ्यासानुसार सुपारीचे तंबाखूपासून वेगळेपणे वेगळेपणे प्रमाण २१ जून १९६१ पर्यंत संचयत झालेले आहेत.
१६. आर्यभट्टासी मोलॅफाफ (खंड ८५) नुसार सुपारी हे आरल सबव्हेक्स फायब्रीसिस ऑरिअन्सफ (OSMF) मानवामध्ये क्वेनगण्यु व क्षण-यात कारणाभूत आहेत.
१७. सत्यदेव अखर, सामुदायिक चिकित्सा व व्यवहार विज्ञान विभाग, कुवत विद्यापीठ, कुवत (टिपलेटर, २०१२) आणि आनंदाइन प्रसिद्ध झालेल्या लेखाच्या, पुनर्विलोकनानुसार, सुपारी चढवल्यामुळे आशिया खंडातील लोकाना सुशाच्या सुशाच्या किंवा इतर गोष्टींचे प्रमाण मोठे आहे.
१८. डॉ. राजेंद्र एम्. शरण यांच्या प्लॉस वॉन (ऑगस्ट, २०१३) खंड ७, क. २, पृ. १७३२ मध्ये प्रसिद्ध झालेल्या लेखात सुपारीतील प्राथमिक घटक मुख्यतः क्लकलॉईड अॅरोकोलीन हे कॅन्सरोजन विरहित, मुळाच्या किंवा गोरू करणीभूत असून ते सर्वप्रकारण अंतर्गुप्ततः म्युटायनिक सावटोटोक्सीक आणि जिनाटोक्सीनकारक आहेत.
१९. आर्यभट्टासी मोलॅफाफ (खंड ८५) नुसार सुपारी हे आरल सबव्हेक्स फायब्रीसिस ऑरिअन्सफ (OSMF) मानवामध्ये क्वेनगण्यु व क्षण-यात कारणाभूत आहेत.
२०. राष्ट्रीय आरोग्य संकुटन कल्याण संस्थेच्या अहवालात अभ्यास पुनर्विलोकनानुसार भारतात सुपारी एक तंबाखूशिपेक्षा अधिक प्रॉड हे वीजवृत्त म्हणण्या जा कोणत्या प्रकार घेतले आणि १६ कोटीपेक्षा अधिक लोक हे धुम्रबिरहित तंबाखूचा वापर करतात. तामिळनाडू व इतर (सुटनेनेसिस खंड १९, क. ४, पी.पी. २५१-२६२, २०१३) मध्ये अहवालानुसार आरल सबव्हेक्स फायब्रीसिस (OSMF), तोंडाचा कॅन्सरोज होतो हे सिद्ध प्रामे असून त्याच्या अतिसेवनामुळे मृत्यूदरत लक्षणीय वाढ होते.
२१. गुप्ता एम्. (२००३) यांनी भारतात अनेक रोगनिव्वरण यावर केलेल्या अभ्यासात ऑरिअन्सफ होण्याचे चांटे धोक सुपारी संचन कारणांचे प्रमाण जास्त असून ७०% प्रकरणात ३५ पेक्षा कमी वय असणारे आहेत असे दर्शविले आहे.
२२. नवेंकार सुपारी संचनाने प्रसिद्ध झाले.
२३. विभागाच्या वर्ष २०१०-११ अनेकाने केलेल्या अभ्यासानुसार सुपारीचे तंबाखूपासून वेगळेपणे वेगळेपणे प्रमाण २१ जून १९६१ पर्यंत संचयत झालेले आहेत.
२४. आर्यभट्टासी मोलॅफाफ (खंड ८५) नुसार सुपारी हे आरल सबव्हेक्स फायब्रीसिस ऑरिअन्सफ (OSMF) मानवामध्ये क्वेनगण्यु व क्षण-यात कारणाभूत आहेत.

- २५. नायर व इतर, १९९१, तंबाखू सह किंवा तंबाखूविरहित पानमसाला सेवन करणाऱ्या व्यक्तींच्या मुखात एक्सफोलीएटॅड पेशीमधील गुणसूत्रांचे विभाजन होते. पानमसाला सेवन करणाऱ्या व्यक्तींच्या मुखात प्रिक्नेसरस स्ट्रॅन्समुळे मॉयक्रोन्यूक्लियसची निर्मिती झाल्याचे आढळून आले आहे.
- २६. दवे व इतर, १९९१, पानमसाला व गुटखा सेवन करणाऱ्या व्यक्तींच्या बकल म्युकोझा पेशी एक्सफोलीएटॅड होतात.
- २७. वेसाई व इतर, १९९६, विविधित पेटाच्या तुलनेने सवय अरकल्यामुळे बाधित होणाऱ्या पटात विशेष वाढ दिसून येते.
- २८. कायल व इतर, १९९३, पानमसाला किंवा गुटखा व, अचळण्याच्या प्रकारानुसार सूक्ष्म न्यूक्लियस पेशींचा संख्या मुखातील म्युकोझाल पेशी एक्सफोलीएटॅड झाल्याचे असाधारण अधिक ठळकपणे वाढते.
- २९. नेहरो तंबाखू सेवन करणाऱ्या व्यक्तींच्या असमगुणित डीएनए यांच्या नंतरच्या विकासात किंवा मुखातील स्क्वामस पेशींच्या कार्सीनोमस व सहयोगी पेशीमध्ये अति शोका असल्याचे संकेत आढळून आलेले आहेत (सुडनो आणि रेथ, २००३, सुडनो आणि इतर, २००४).

(ड) संचालक, आचार्य तुलसी रिजनल कॅन्सर ट्रिटमेंट अँड रिसर्च इन्स्टीट्यूट, विकलेर, राजस्थान (दिनांक २ नोव्हेंबर २०११ चे पत्र) संचालक, अरएसटी रिजनल कॅन्सर हॉस्पिटल, नागपूर (दिनांक ३ जानेवारी २०११ चे पत्र) ; आणि संचालक, इदिरा गांधी इन्स्टीट्यूट ऑफ मेडिकल सायन्स, पटना (दिनांक - निरंक) ; रिजनल कॅन्सर सेंटर (७ जानेवारी २०११) ; संचालक, द गुजरात कॅन्सर अँड रिसर्च इन्स्टीट्यूट, अहमदाबाद व इतर नऊ संस्थांनी अशाप्रकारचे अन्न सेवन केल्यामुळे होणाऱ्या वाईट परिणामांपासून भारताच्या जनतेला वाचविण्यासाठी अशा प्रकारच्या अन्न पदार्थांवर पूर्णपणे बंदी घालण्यासाठी विनंती करणारे पत्र भा. पंतप्रधान यांना लिहिले आहे.

(ढ) भारत सरकार, आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालय, भवी दिल्ली यांच्या विशेष सचिवांनी दिनांक २७ ऑगस्ट २०१२ च्या पत्रान्वये जनहितार्थ, अन्न सुरक्षा व मानके अधिनियम, २००६ व त्याखालील तयार केलेल्या विनियमांच्या तरतुदीची अंमलबजावणी करण्यासाठी तंबाखू व निकोटीनयुक्त अन्न पदार्थांवर बंदी घालण्याच्या संदर्भात बंगवेल्या राज्यांच्या मुख्य सचिवांना विनंती केली आहे.

(ण) या कार्यालयामार्फत, १९७३ नमुन्यांमधील गुटखा, पान मसाला इत्यादींच्या १९५३ नमुन्यांची चाचणी केली असता अन्न सुरक्षा व मानके (अन्नपदार्थ मानके व अन्न अपमिश्रक) विनियमन, २०११ अन्वये प्रतिबंधित केलेले मॅनेशिम काबॉनेटचे घटक आढळून आलेले आहेत.

(त) सन २००३ ते २०११ या काळात या मध्ये गुटखा व पानमसाला यांचे नमुने गोळा करण्यात आले. त्यावर आधारित करण्यात आलेल्या नमुन्यांमध्ये न्यायालयात ७१७ खटले दाखल केले होते, आणि गुटखा व पानमसाल्याचा जप्त केलेला मोठा साठा नष्ट करण्यात आला होता.

(थ) देशात आतापर्यंत एकूण २६ राज्ये व ५ केंद्र शासित प्रदेशांनी गुटखा आणि/किंवा पानमसाला यांवर प्रतिबंध लाबला आहे.

(द) दिनांक १९ जुलै २०११ च्या अधिसूचनेनंतर महाराष्ट्रात इतर गोष्टींबरोबर गुटखा व पानमसाल्यांचा मोठा रू (महाराष्ट्राबहेरील ठिकाणांनुसार परिवहनसाठी असल्याचे) भासवून टूक, वाहने व इतर परिवहन सुविधा अंतर्गत साठवून ठेवण्यात आल्याचे आढळून आले, याचा मोठा साठा महाराष्ट्रातील स्थानिक बाजारपेठेमध्ये छुप्या मार्गाने वितरित करण्यात आल्याचेही दिसून आले.

(घ) अन्न सुरक्षा व मानके (विक्रीवरील पनाई आणि प्रतिबंध) विनियम, २०११ याचा विनियम २.३.४ मध्ये तंबाखू आणि निकोटीन यांचा अंतर्भाव असणाऱ्या उत्पादनास आणि अन्न सुरक्षा व मानके (अन्न उत्पादने मानके आणि अन्न अपमिश्रके) विनियम, २०११ याच्या विनियम ३.१.७ अन्वये वही अवरोधके (अॅन्टीकॅकिंग एजंटस) (परवानगी दिलेल्या मर्यादपत्तीकडे) यांना केंद्र सरकारने प्रतिबंध केला आहे.

(न) तंबाखू आणि सुधारी मिश्रीत अन्न पदार्थांवर जे प्रतिबंध आणण्यात आले आहेत, त्याबाबत शासकीय दंत महाविद्यालय आणि लष्णालय, नागपूर हे यावर सदांरित लक्ष ठेऊन असून, त्यांनी त्यांच्या दिनांक २९ मे २०१४ च्या पत्रामध्ये नमूद केले आहे की, असा प्रतिबंध केल्यामुळे त्याचा निश्चितपणे चांगला परिणाम तरुण पिढीवर झाला असून त्यामुळे या प्रतिबंधाचे निश्चित असं सकारात्मक परिणाम अपेक्षित आहेत.

(प) केंद्र शासनाचे आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण मंत्रालय आणि देशातील जागतिक आरोग्य संघटनेचे कार्यालय यांचे सहाय्याने पब्लिक हेल्थ फाऊंडेशन ऑफ इंडिया यांनी 'तंबाखू संबंधी रोगांचा आर्थिक भार' अहवाल तयार केला असून त्यामध्ये खालील गोष्टी दिसून येतात :-

(अ) तंबाखू वापरामुळे ३५-६९ या वयोगटातील व्यक्तीकरिता २०११ या वर्षात एकूण रुपये एक लाख चार हजार चारशे पन्नास कोटी (२२.४ बिलियन यू.एस. डॉलर्स) इतका आर्थिक भार सहन करावा लागत असे व त्यापैकी १६% हा प्रत्यक्ष आणि ८४% अप्रत्यक्ष भार होता.

(ब) तंबाखूमुळे होऊ शकणाऱ्या हृदय व रक्तवाहिन्यांसंबंधी रोगांमुळे ६०% रोगांवरील आर्थिक भार हा केवळ चार राज्यांमध्ये (पश्चिम बंगाल, महाराष्ट्र, आंध्र प्रदेश आणि उत्तर प्रदेश) सहन करावा लागतो.

(क) सर्व प्रकारच्या धूम्रविरहित तंबाखूचे उत्पादन व विक्री यांवर प्रतिबंध घालावा अशी भक्कम शिफारस उपरोक्त अहवालात

(क) जर उक्त अन्न वापरले तर मानवी आरोग्य व कल्याण संकटात येईल आणि ज्याअर्थी प्रतिबंध न करता जर त्या अन्नाच्या वापराला परवानगी दिली तर राध्याची आणि भविष्यातील पिढीचे आरोग्य धोक्यात येईल.

(ख) संसदेने मानवी आरोग्याचे महत्त्व विचारात घेतले आहे आणि म्हणून लोकांच्या आरोग्याच्या हितासाठी कोणत्याही अन्न वस्तूची निर्मिती, साठवण, वितरण किंवा विक्री यास प्रतिबंध करण्याकरिता आयुक्त, अन्न सुरक्षा यंत्रणेला जबाबदार धरलेले आहे आणि ज्याअर्थी हा आदेश काढण्याकरिता मला कलम ३०(२)(अ) अन्वये अधीनधरित्या प्राधिकृत केले आहे. त्यासाठी मी कर्तव्यबद्ध आहे. म्हणून मी अन्न सुरक्षा आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, जी एकतर स्वादिष्ट, सुगंधित किंवा कोणत्याही उक्त अपमिश्रकांशीचित असू शकतील असे आणि अन्य नावाने घालणारी किंवा पुरवठा, पानसाला, स्वादिष्ट/सुगंधित नुस्खा, स्वादिष्ट/सुगंधित सुपारी, खरी या प्रकारची किंवा अन्य कोणत्याही नव्याने संबोधली जाणारी किंवा कोणत्याही प्रकारची मिश्रण करण्यास सहकार्य करणारे सुलभ होईल अशा रितीने विकलेली किंवा वितरित झालेल्या अन्न वस्तूच्या उत्पादक किंवा निर्यात उत्पादक म्हणून अधिधित केलेली किंवा खले असलेले आणि/ किंवा विकलेली किंवा कोणत्याही प्रकारची आरोग्याच्या हितासाठी साठवण, वितरण किंवा विक्री यास कोणत्याही आरोग्याच्या हितासाठी २० जुलै २०१४ पासून एक वर्षाच्या कितीही मर्यादेस आदेश करितो.

महाराष्ट्र राज्य, अन्न सुरक्षा
आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य
अन्न सुरक्षा आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य

COMMISSIONER OF FOOD SAFETY FOOD AND DRUGS ADMINISTRATION
GOVERNMENT OF MAHARASHTRA

Survey No. 341, Bandra-Kurla Complex, Bandra (East), Mumbai 400 051

Dated the 15th July 2014

Order

FOOD SAFETY AND STANDARDS ACT, 2006.

No. FSSA/Notification/1063 - 2014/ 7.— WHEREAS, (A) It is one of the primary duties of the State, *inter alia*, to improve public health, as a matter one of the directive principles as enshrined in the article 47 of the Constitution of India and, whereas, it implicitly includes the concept of provision of measures to be taken for prevention of deterioration of citizen's health ;

(B) The Central and the State Governments and the Food Safety Commissioner are required to follow certain principles under chapter III of Food Safety and Standards Act, 2006, which includes an endeavour to achieve the appropriate level of protection of human life and health [(Sec. 18)(1)(a)] and, therefore, the conduct of these authorities is supposed to be always guided to tackle all the measures to safeguard human life ;

(C) The Food Safety Commissioner has a power coupled with a duty under Section 30(2) (a) of the Food Safety and Standards Act, 2006 ("FSSA 2006") to prohibit in the interest of public health, manufacture, storage, distribution or sale of any article of food ;

(D) Tobacco, areca nut (betelnut), whether flavoured, scented or mixed with other ingredients such as nicotine, heavy metals, anti-caking agents (except to the extent specifically permitted as ingredients), silver leaf, binders, flavours, scents, fragrances, prohibited chemicals, or any one of these ingredients (the said ingredients are hereafter collectively or individually, as the context requires, referred to as "the said additives") are "food" under Section 3(j) of the Food Safety and Standards Act, 2006 ;

(E) After general inquiry of various scientific reports and opinions, it was noticed that Gutka, Pan Masala, Flavoured/Scented Tobacco, Flavoured/Scented Supari, Kharra and similar products containing either tobacco or areca nut (betelnut), by whatsoever name called, cause immense damage to the health of consumers and their adverse impact could also lead to alterations of the genetic make-up of future generations ;

(F) Overwhelming scientific evidence shows that food products which have tobacco and/or areca nut (betelnut) as their basic ingredient, whether or not containing the said additives, and whether going by the name of Gutka, Pan Masala, Flavoured/Scented Supari, Flavoured/Scented Tobacco, Kharra, or any other name, have extremely deleterious effects on human health and well-being with consequential impact on society as well ;

(G) By Notification No. FSSA/Notification/777-2013/7 dated 18/07/2013 issued u/s 30(2)(a) of FSSA 2006, the Commissioner of Food Safety in Maharashtra had prohibited for one year, the manufacture, storage, distribution or sale of tobacco and areca nut (betelnut) which is either flavoured, scented or mixed with any of the said additives, and whether going by the name or form of gutka, pan masala, flavoured/scented tobacco, flavoured/scented supari, kharra, or otherwise by whatsoever name called, whether packaged or unpackaged and/or sold as one product, or though packaged as separate products, sold or distributed in such a manner so as to easily facilitate mixing by the consumer.

(H) Recent scientific research also bears out the deleterious effects of these foods ;

(I) The addition of any one of several of the said additives particularly flavouring or scenting ingredients to tobacco and/or areca nut (betelnut) significantly increases their allure, as raw unprocessed tobacco and areca nut (betelnut) are not inviting in taste or texture. Thus consumption of raw and unprocessed tobacco and/or areca nut (betelnut) is usually not in large quantities unless flavoured, scented or containing one or the other of the said additives. It is the flavouring, scenting, adding or mixing of one of the other of the said additives or modification of the physical

texture or combination of tobacco with areca nut (betelnut) that transforms these foods and makes them extremely inviting to a wide spectrum of population including an increasing number of children. Consumption of these products is increasing in large quantities and is becoming addictive, causing immense damage to the health of consumers and even involving an impact upon the genetic make-up of future generations. Some of the said additives are themselves extremely dangerous to health and are prohibited under the Food Safety and Standards (Contaminants, Toxins and Residues) Regulations, 2011, Food Safety and Standards (Food Products Standards and Food Additives) Regulations, 2011 and the Food Safety and Standards (Prohibition and Restrictions on Sales) Regulations, 2011.

17) The harmful effects of tobacco, areca nut (betelnut), and several of the said additives, often found in the form of Gutka and Pan Masala, include Acute Hypermagnesemia, cardiac arrest, oral sub-mucous fibrosis, oral cancer, Leukoplakia, Esophageal cancer, Stomach cancer, Metabolic abnormalities, reproductive health, Gastro intestinal and respiratory diseases. And whereas the following scientific reports, articles and opinions demonstrate the extremely harmful effects of such foods:—

1. Research done at Tata Memorial Hospital, Areca nut use is considered to be the most important etiological factors for OSF (Review article J Oral Pathol Med 1981)

2. Research done at Tata Institute of Fundamental Research, a causal relationship between use and both oral cancer and precancerous lesions well accepted (Tobacco habits in India, Oxford Universities Press, Mumbai 1992)

3. A study conducted by Dr. James E. Hamner and Others, found that pre cancerous lesions progress to carcinoma (Oxford University Press, Mumbai 1992)

4. Reports by the Government Dental College, (Nagpur 2012) consumption of Gutka or Pan Masala, etc., causes oral sub mucous fibrosis. (Year 2013) As per record in registry, 180-200 patients of oral submucos fibrosis were admitted.

5. Reports by the Government Dental College, Mumbai reveal that chewing of Gutka leads to oral sub-mucous fibrosis and there is remarkable increase number of patients in it, (Year 2012)

6. Survey conducted by the Global Adult Tobacco Survey in India (GATS) in the year 2009-2012 revealed that 62% adults use tobacco in any form of the forms, out of which 25% are reported to be consuming smokeless tobacco.

7. A survey conducted by NCC (National Cancer Foundation) in 2011, found that 10% of young children have benefited because of tobacco, Gutka, Pan Masala etc. since the clean Gutka and Pan Masala are not available in their locality. (Year 2012)

8. A study published in Reproductive Toxicology (Vol. 28) in 2012, on the effects of Areca Nut, Gutka, Pan Masala, together or with other ingredients on reproductive toxic potential. The study was published online 18 December 2012 by Suman Abhtar, Dept of Community Health and Behavioral Science, Kuwait University.

9. A study published in International Journal of Cancer (Vol. 128) in 2012, on the effects of Areca Nut, Gutka, Pan Masala, together or with other ingredients on reproductive toxic potential. The study was published online 18 December 2012 by Suman Abhtar, Dept of Community Health and Behavioral Science, Kuwait University.

10. A study published by Dr. Bhanuwar M. Sharan in the Indian Journal of Cancer (Vol. 48) in 2012, on the effects of Areca Nut, Gutka, Pan Masala, together or with other ingredients on reproductive toxic potential. The study was published online 18 December 2012 by Suman Abhtar, Dept of Community Health and Behavioral Science, Kuwait University.

11. A report of National Institute of Health and Family Welfare, Mumbai, reveals that more than one-third adults in India use tobacco in some or other forms, more than 15 crore people are users of only smokeless tobacco.

13. Urmila Nair and others (Mutagenesis vol. 19 no. 4 pp. 251-262, 2004); Relationship between Oral Sub-mucous Fibrosis, oral cancer has been established and heavy users have a significant mortality rate.
14. Gupta and Ray, (2003) Several case control studies in India have shown a high risk for OSF among areca nut chewers; over 70% of the cases were under 35 yr. old.
15. Chu, 2001; areca nut chewing is an addictive habit.
16. Sinor et al. 1990; several studies have reported relative risks of from 29 to 154 for developing OSF due to chewing of areca nut.
17. Shah and Sharma, 1998, the frequency of chewing rather than the total duration of the habit was directly correlated with OSF.
18. Babu et al. 1996, Symptoms of cancer appeared at an early age in youngsters.
19. Jeng et al. 2001, the mutagenic, elastogenic and carcinogenic properties of areca nut, the major constituent of pan masala.
20. Dave et al., 1992, Arecoline, the most important areca nut alkaloid, is present at 1% of the dry weight and has been shown to be genotoxic.
21. Shirname et al., 1983, 1984, Areca nut extract was mutagenic to *Salmonella typhimurium* strains in the presence and absence of an exogenous metabolic activation system.
22. Rosin et al., 2002, Exposure to aqueous areca nut extract induced mitotic gene conversion at pH>10 (Rosin et al., 2002).
23. IARC, 2004, recently areca nut chewing has been classified as carcinogenic to humans (IARC, 2004).
24. Polasa et al., 1993, Aqueous extracts of various brands of pan masala were mutagenic in *S. Typhimurium* strains.
25. Nair et al. 1991, In addition, chromosome breaks have been reported in oral exfoliated cells in chewers of BQ with or without tobacco. Micronucleus formation has been observed in precancerous lesion of the oral cavity of chewers.
26. Dave et al., 1991, Exfoliated buccal mucosa cells of pan masala and Gutka consumers.
27. Desai et al., 1996, Significant increase among the habit groups as compared with controls.
28. Kayal et al., 1993, Type of chewing, had significantly higher frequencies of micro nucleated cells in exfoliated oral mucosal cells.
29. DNA aneuploidy in oral leukoplakia in Caucasian tobacco users has been found to signal a very high risk for subsequent development of oral squamous cell carcinomas and associated mortality (Stadbo and Reith, 2003; Sudbo et al., 2004)

(K) The Director, Acharya Tulsi Regional Cancer Treatment and Research Institute, Bikaner - Rajasthan (letter dt: 2nd January 2011); Director, RST Regional Cancer Hospital Nagpur (letter dt. 3rd January 2011); and Director, Indira Gandhi Institute of Medical Sciences, Patna (letter dt. Nil); Regional Cancer Centre (07/01/2011); Director, The Gujarat Cancer and Research Institute, Ahmedabad and nine others have written to the Hon'ble Prime Minister requesting a ban on such foods completely, to save the people of India from the ill effects of their consumption;

(L) A letter written by Special Secretary Govt. of India, Ministry of Health and Family Welfare, New Delhi dated 27 August 2012, to the Chief Secretaries of different States, requesting them to implement the provisions of the Food Safety and Standards Act, 2006 and the Regulations thereunder in the greater public interest with particular reference to the banning of food products containing tobacco and nicotine;

(M) 1153 out of 1173 samples of Gutka, Pan Masala etc. got tested by this office were found to contain magnesium carbonate in violation of the Food Safety and Standards (Food Products Standards and Food Additives) Regulations, 2011;

(N) 717 prosecutions were initiated by this office in courts of law based on samples collected during 2008 to 2011 and large stocks of Gutka and Pan Masala seized were destroyed;

(O) In all 26 states and 5 Unions territories have prohibited Gutka and/or Pan Masala in India so far.

(P) Subsequent to the Notification dated 19th July 2012, large quantities of *inter alia* Gutka and Pan Masala were being brought into Maharashtra (on the footing of being transported to places outside Maharashtra), found to be stored in trucks, vehicles and other transport facilities, and large stocks of these were also distributed by leakage into the local markets in Maharashtra.

(Q) The Central Government has prohibited products containing tobacco and nicotine in Regulations 2.3.4 of the Food Safety and Standards (Prohibition and Restrictions on sales) Regulations, 2011 and anti-caking agents (beyond the extent permitted) under Regulation 3.1.7 of The Food Safety and Standards (Food Products Standards and Food Additives) Regulations, 2011.

(R) These foods if consumed will endanger life and health and welfare and whereas if consumption of these foods is allowed without prohibition the well being of current and future generations will be threatened.

(S) The Government Dental College and Hospital, Nagpur has been continuously monitoring effect on population of tobacco and areca nut containing food products, and as per their letter dated 29/05/2014, the prohibition of such products has definitely helped young people and there are positive signs of outcome of the prohibition.

(T) The report on the 'Economic Burden of Tobacco related diseases', prepared by the Public Health Foundation of India, with support from the Ministry of Health & Family Welfare Government of India and WHO country office of India, indicates that

(a) The total economic costs attributable to tobacco use from all diseases in India in the year 2011 for persons aged 35-69 amounted to Rs. 1,04,850 crores (US \$ 22.4 billion), of which 14 per cent was direct cost and 84 per cent was indirect cost.

(b) Four states (WB, Maharashtra, AP and UP) together contributed 60 per cent of the disease burden from tobacco attributable CVD.

(c) The study also strongly recommends prohibiting sale and manufacturing of all forms of tobacco products, SL/chewing tobacco.

(U) The Government has considered the importance of timely implementation of the measures that are completely accountable to prohibit in the market of tobacco and tobacco products and to ensure that no form of any article of food containing tobacco or areca nut is sold in the market.

(V) The Food Safety Commissioner, Maharashtra, State Government, has issued an order for one year from 27/04/2014. The main objective of the order is to prohibit sale of tobacco and areca nut products, which are either manufactured or imported into Maharashtra and to ensure that no form of any article of food containing tobacco or areca nut is sold in the market. The order also provides that the products containing tobacco and/or areca nut should not be sold in any form, including but not limited to, as a part of a mixture or as an ingredient in any food product, in any form, including but not limited to, as a part of a mixture or as an ingredient in any food product.